

Priporočila in predlogi za ustvarjalno poučevanje predmeta likovna umetnost v 1. in 2. vzgojno- izobraževalnem obdobju osnovne šole

Mag. Marjan Prevodnik
Zavod RS za šolstvo

Povzetek: Razredni učitelji v 1. in 2. vzgojno-izobraževalnem obdobju (VIO) so tisti, ki zaradi svojih specifičnih delovnih nalog (sočasno poučevanje šestih ali več predmetov) ne morejo imeti dovolj specialno didaktičnih znanj in veščin za poučevanje likovno umetnostne vzgoje. Njim so namenjena spodnja priporočila v tabeli. Tudi če sugestije v obeh stolpcih spodnje tabele na prvi videz delujejo kontradiktorno, je to zaradi tega, ker za nobeno likovno učno situacijo ne moremo predpisati natančnih navodil za izvajanje. Pri presoji o tem, koliko aktivni smo pri pouku učitelji naproti učencem, se ravnamo po načelu: »Manj je več«. **Gljučne besede:** priporočila za ustvarjalno poučevanje, likovna umetnost, razredni učitelji. **Recommendations and Suggestions for Creative Teaching of Art in the 1st and 2nd Educational Triad (VIO) of Primary School. Abstract:** Classroom teachers in the 1st and 2nd educational triad cannot possess enough special didactic knowledge and skills due to their specific work assignments (concurrent teaching of six or more subjects) to teach art education. The recommendations in the table below are intended for them. If the suggestions in both columns of the table at first appear contradictory, it is because precise instructions for implementation cannot be given for the teaching of art. When assessing how active teachers are during lessons versus the pupils, go by the principle: »Less is more«. **Key words:** recommendations for creative teaching, art, classroom teachers.

Spodnja priporočila so namenjena razrednim učiteljem v 1. in 2. VIO, ki zaradi svojih specifičnih delovnih nalog (sočasno poučevanje šestih ali večih predmetov) ne morejo imeti dovolj specialno didaktičnih znanj in veščin za poučevanje likovno umetnostne vzgoje. Tudi če sugestije v obeh stolpcih spodnje tabele na prvi videz delujejo kontra-

diktorno, je to zaradi tega, ker za nobeno likovno učno situacijo ne moremo predpisati natančnih navodil za izvajanje. Učinkovitost in uspešnost poučevanja likovno umetnostne vzgoje je odvisna – kar velja za poučevanje vseh drugih predmetov – od učiteljeve presoje, znanja, občutljivosti in okusa. Te komentarje v tabeli gre jemati kot neke vrste splošna priporočila in namige in nikakor ne

kot omejitve ali prepovedi. So snov za samorefleksijo in samoevalvacijo učitelja. Izjave v tabeli se da tolmačiti tudi kot nabor specifičnih strategij, paradigem, metod, prepričanj in stališč, tipičnih za pouk likovne umetnosti. Še najpomembneje od vsega je opomnik za vse nas, da je likovna učilnica predvsem in najprej praktična delavnica z orodji in materiali za uresničevanje zamisli in občutkov učencev in ne učilnica, v kateri se »predava na

klasičen način«. V takem okolju je »pretirano in preveč strukturirano vodenje« s strani učitelja bolj škodljivo kot »manj pedagoškega vodenja«. Pravila, formule, šablone in uporaba »receptov za likovno izražanje in učenje« v ustvarjalnem poučevanju nimajo kaj iskati.

Pri presoji o tem, koliko aktivni smo pri pouku učitelji naproti učencem, se ravnamo se po načelu: »Manj je več«.²

Tabela 1: Nekatera splošna in likovno specifična priporočila, opozorila in navodila razrednim učiteljem predmeta likovna umetnost v 1., 2. in 3. vzgojno-izobraževalnem obdobju v osnovni šoli.

Primerni pedagoški prijemi, zamisli, učne strategije, postopki; spodbudne, pozitivne sugestije, namigi, priporočila ...	Neprimerni pristopi, zamisli, učne strategije ali postopki, namigi; priporočila za izogibanje nekaterim »utrjenim negativnim likovno pedagoškim praksam« ...
Učenci potrebujejo pri ustvarjalnem delu določeno mero zasebnosti; privzgjajamo jim občutek neodvisnosti, samostojnosti ...	Ne obupajmo, če otrok ni v hipu in vedno zadovoljen s svojim likovnim delom in drugim znanjem. Času čas ...
Učitelj izkorišča likovno umetnostne vsebine tudi kot integralni del pouka vseh drugih predmetov. Izkazuje aktivno in iskreno zanimanje za vsako opravljeno učno delo, povezano z likovno umetnostjo.	Učitelj ne ustvarja vtisa, da je pouk likovne umetnosti zgolj delo za zaposlitev učencev ali za zapolnitev prostega časa.
Učitelj razume, da učenci ustvarjajo čustveno in intelektualno. Njihova likovna dela so odsev in izžarevanje najglobljih občutkov in pronicljivih spoznanj. Ravno zato zaslužijo vso našo naklonjenost in dobrohotno pozornost, nikakor pa ne neutemeljene ali celo (pre)pogoste kritike.	Nikoli nas ne presenetijo čustvena občutja ali intelektualne zamisli mladih, ki izvirajo iz truda in njihove prizadevnosti. Njihovih likovnih del ne kritiziramo, če so še tako neizvirna, nerodna v rešitvi likovnega problema ali tehnično nepopolna v izvedbi. Likovna dela otrok so zgolj odsev/refleksija/reakcija njihovega doživljanja dogodkov okoli njih.
Mlajši otroci težijo zgolj k doživetemu upodabljanju spoznanj njihovega uma in čustev, ne k upodabljanju zunanjega videza oseb, živali, predmetov in pojavov. Slednje so bo zgodilo šele ob sorazmernem in postopnem razvoju vida, rok in njihove medsebojne koordinacije ter spoznavnega razvoja.	Učitelj ni zaskrbljen, kako učenec riše figure, živali, predmete in kako uporablja metode upodabljanja, še posebej ne, če misli, da morajo že zelo zgodaj upodabljati realistično. Ko bo otrok sam začutil te likovne probleme, ko bo želel, na primer, drugače predstaviti prostor na risalni površini, se bo obrnil po pomoč k učitelju.

Primerni pedagoški prijemi, zamisli, učne strategije, postopki; spodbudne, pozitivne sugestije, namigi, priporočila ...	Neprimerni pristopi, zamisli, učne strategije ali postopki, namigi; priporočila za izogibanje nekaterim »utrjenim negativnim likovno pedagoškim praksam« ...
<p>Učencem pripravimo obilico priložnosti za spontano likovno izražanje; likovnost je lahko mladem ustvarjalcu sredstvo za doseg mnogih ciljev:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. je razvijanje občutka samozavesti ob obvladovanju likovnih materialov in orodij ter likovne tehnike, 2. je kakovostna učna vsebina in sredstvo za samoizražanje, neprimerljivo z drugimi mediji (simbolnimi jeziki), 3. poskrbi za učenčevo boljše razumevanje sveta in posameznikove vloge v njem, pripomore k zadovoljstvu (danes tako težko dosegljiv vidik življenja), ki pride z izražanjem osnovnih ustvarjalnih impulzov, skritih v vseh nas. 	<p>Učencem ne vsiljujemo naših zamisli za likovne motive, razen v primerih, če so ti popolnoma brez lastnih zamisli; če že, motiv zgolj predlagamo in ga ne predpišemo.</p>
<p>Učenci so občutljivi ustvarjalci; do vseh v razredu imamo enak odnos ...</p>	<p>Če izberemo otrokovo likovno delo kot primer za zaključno vrednotenje, se izogibamo pretirane hvale (še posebej nezaslužene) in iskanju napak.</p>
<p>Učence različnih starosti nenehno (pri vsaki likovni nalogi) seznanjamo z umetninami z različnih področij likovnega ustvarjanja (risanja, slikanja, arhitekture, grafike, modnega, industrijskega in grafičnega dizajna, fotografije, računalniške umetnosti, kiparstva). Pri tem smo široki v smislu različnih pogledov na umetnost, prikazujemo umetnine daljne preteklosti in najsodobnejše sedanosti ... Učenci naj s pomočjo samovrednotenja razvijajo zmožnosti cenjenja, vrednotenja umetnin, ki bodo trajali vse življenje. Navajajo se na spoštovanje mnenj in likovnih ocen drugih. Pri tem so strpni.</p>	<p>Otroku ne omejujemo dostopa do zakladnice likovne umetnosti, s tem da jim (po)kažemo le umetnine, do katerih imamo preference sami ...</p>
<p>Vso pozornost namenjamo razvoju (likovne) ustvarjalnosti in mišljenja vsakega posameznika.</p>	<p>Vedno odsvetujemo kopiranje po predlogah ter opozarja na odvisnost od formul, pravil, šablon, receptov, pobarvank (še posebej pri t. i. podaljšanjem bivanju kot obliki varstva mlajših učencev).</p>
<p>Učence spodbujamo k predstavitvi in razlagi svojih likovnih del sošolcem, s čimer ustvarjamo vzdušje medsebojnega zanimanja in zaupanja.</p>	<p>Učencev ne izoliramo drugega od drugih, oziroma ne prekinjamo pogovora, če utegne ta biti konstruktiven.</p>
<p>Učitelj skrbi za visoke standarde v zvezi s čistočo in urejenostjo likovne učilnice, orodij in materialov. Učencem privzgaja čut za red, čistočo in urejenost.</p>	<p>Svoboda likovnega izražanja še ne pomeni opustitev dobrih delovnih navad.</p>

<p>Primerni pedagoški prijemi, zamisli, učne strategije, postopki; spodbudne, pozitivne sugestije, namigi, priporočila ...</p>	<p>Neprimerni pristopi, zamisli, učne strategije ali postopki, namigi; priporočila za izogibanje nekaterim »utrjenim negativnim likovno pedagoškim praksam« ...</p>
<p>Učitelj črpa teme in motive za likovno izražanje iz učenčevih izkušenj in doživetij.</p>	<p>Ne pričakujemo od učencev nenehnega veselja za delo po naših predlogih, ki (morda) pogosto niso v nikakršni povezavi z njihovim življenjem.</p>
<p>Osnove dobrega likovnega komponiranja predstavlja učitelj na primeru razrednih in šolskih razstav. Opozarja na načela urejanja likovnih elementov v celoto, v kompozicijo ... Učence seznanja z izvirnimi, reproduciranimi (tisk na papirju) ali elektronsko projiciranimi umetninami zadnjega stoletja.</p>	<p>Izogibamo se uporabi razvojno neustreznih in nesodobnih vizualnih učnih pripomočkov in sredstev.</p>
<p>Opozarjamo na korelacije, medsebojne povezave in odnose znotraj likovnih umetnin, znotraj drugih umetnosti (glasbe, literature, plesa, gledališča ...) ter v njihovi povezavi z drugimi neumetnostnimi disciplinami.</p>	<p>Likovna umetnost ne sme biti popredalčkana in izolirana od drugih področij. Njena skrb je človeštvo, eksistenčni vidiki (okoljsko zdravstveni ...) ...</p>
<p>Dobro poučujemo predmet likovno umetnost, če imamo vsaj nekaj praktičnih in galerijsko muzejskih izkušenj s področja likovnih dejavnosti in umetnosti, kar nam daje samozavest. Poučevanje likovne umetnosti v prvih dveh VIO osnovne šole je prednostno zadeva opogumljanja in vodenja. Razredni učitelj likovne umetnosti to lahko zagotavlja, če se ob tem neprestano izobražuje in seznanja z likovnopedagoškimi, likovnoteoretičnimi in umetnostnozgodovinskimi ter tehnološkimi koncepti.</p>	<p>Likovno umetnostno poučevanje naših otrok ne prepustimo drugi osebi na šoli, razen v primeru, ko je ta oseba pedagoško in strokovno bolj usposobljena od nas in so na šoli izpolnjeni tudi drugi pogoji (kadrovska zasedenost) ...</p>
<p>Spodbujamo likovno izražanje, temelječ na osebnih doživetjih in aktivnostih.</p>	<p>Od učencev ne pričakujemo preciznih, akademsko natančnih risb stereotipnih objektov (po opazovanju na primer mavčnih odlitkov). Takšne risbe imajo omejeno vrednost zgolj za zrelejše posameznike.</p>
<p>Z nasveti ali namigi pomagamo učencem, ki ne vedo kako začeti, nadaljevati ali zaključiti likovno delo. Otroci pričakujejo in si občasno zaslužijo našo pomoč; običajno gre za vprašanja dodatne motivacije ...</p>	<p>Od nezrelih otrok ne pričakujemo zanašanje na lastne moči ali misliti, da se njihove ideje ne bodo nikoli izčrpale ...</p>

Primerni pedagoški prijemi, zamisli, učne strategije, postopki; spodbudne, pozitivne sugestije, namigi, priporočila ...	Neprimerni pristopi, zamisli, učne strategije ali postopki, namigi; priporočila za izogibanje nekaterim »utrjenim negativnim likovno pedagoškim praksam« ...
Likovno nalogo načrtujemo likovno problemsko (s poudarkom na likovnem jeziku barv, črt, oblik, kompozicije in drugih izrazov) in pogosto lahko tudi na problemski način s kar se da malo uvodnega poučevanja. Problemsko zastavljena naloga bo stimulirala učenčeve zmožnosti v smeri raziskovalnega in ustvarjalnega – kar ni zanemarljivo – (raz)reševanje danega likovnega problema.	Na vse možne načine se izogibamo uporabi strukturiranih likovnih nalog, likovnih tehnik, temelječ na pobarvankah, receptih za likovno delo po korakih, slikah z barvanjem površin označenih s številkami in podobno. Taki prijemi so kot ovire na poti razvijanja likovne občutljivosti, izvirnosti in pretvarjajo pouk likovne umetnosti v neživiljenjske in mehanične rutinske procese.
Na učence gledamo kot enkratno, enovito in unikatne osebnosti. Opogumljamo jih, da se z likovnim izražanjem razkrijejo in odprejo, njihove osebne ali vrstniške probleme poskušamo bolje razumeti skozi procese in produkte likovnega izražanja.	Nikakor ne smemo/moremo pričakovati enake ali celo zelo podobne likovne izdelke od tako raznolikih osebnosti v naših razredih, kot so naši učenci. Ne zahtevamo konformnosti oziroma absolutne podrejenosti našim poučevalnim zahtevam.
Učencem prepustimo dokončanje njihovega likovnega dela; dopustimo jim možnost doživljanja neizmerne zadovoljstva, ki izhaja izključno iz lastne odgovornosti za zasnovo in izvedbo dela.	Nikoli se ne vtikamo v učenčevo likovno delo (po njem ne rišemo, slikamo, kiparimo), razen če nas zaprosi, da mu sami kaj demonstriramo. Če ocenimo da bi učencu pomagalo, mu narišemo na poseben list papirja ali pokažemo na kepi gline. Ko se prepričamo, da nasvet razume, naš ponazoritveni izdelek umaknemo izpred njegovih oči, da ne postane formula za kopiranje ...
V učnem procesu pričakujemo in spodbujamo neformalne oblike obnašanja/vedenja (ni vedno potrebno da so učenci tiho in vsi pri miru ...). Resnična umetnost je stvar izražanja in se ne more razcveteti pod pritiski. Temelji na sprostitvi duha in prostem pretoku idej.	V učnem procesu ne prepovedujemo medsebojne komunikacije (razen če je to res neizogibno glede na zahteve likovne naloge) in določene svobode/stopnje gibanja v razredu.
Občasno naj se učenci sami spoprimejo z likovnimi problemi. Naj vidijo, da je stopnja uspeha pogosto v neposredni povezavi s količino vloženega truda in da se nam znamenite umetnine pogosto zdijo preproste samo zato, ker jih je umetnik s presojanjem in potrpežljivostjo sam dokončal ...	Ne ustvarjajmo vtisa, da je likovna umetnost v šoli v celoti kot otroška igra ali da je likovno ustvarjanje vedno le zabava. To je pedagoška napaka.
Med delom in pri vrednotenju uporabljamo konstruktivno kritiko, usmerjeno v spodbujanje. Namesto da rečemo »to je slabo«, poizkusimo najti odgovor, zakaj bi bilo lahko likovno delo boljše, izvirnejše, bolj pretehtano z več barvnimi odtenki ...	Ne bodimo radodarni s pohvalami, saj se nam lahko zgodi da bodo učenci za vsako potezo/korak pričakovali pohvalo. V nasprotnem bodo razočarani. Namesto zunanje motivacijskih spodbud raje poiščimo notranje motivacijske.

<p>Primerni pedagoški prijemi, zamisli, učne strategije, postopki; spodbudne, pozitivne sugestije, namigi, priporočila ...</p>	<p>Neprimerni pristopi, zamisli, učne strategije ali postopki, namigi; priporočila za izogibanje nekaterim »utrjenim negativnim likovno pedagoškim praksam« ...</p>
<p>Do sebe in učencev smo poštene. Razložimo jim, da se v procesu ustvarjalnega dela dobri rezultati lahko pojavijo čisto slučajno, lahko pa so plod zahtevnega in mukotrpnega dela ...</p>	<p>Ne mešajmo rezultatov (likovnih del in spremljajočih pisnih/ustnih pokazateljev znanja) z nameni likovnega dela. Pozitivno sprejemamo rezultate. Če so skromnejši učencem odpiramo poti za doseg kvalitativnejših, pestrejših, izvirnejših, inovativnejših.</p>
<p>Učencem dovolimo in omogočamo, da napredujejo v skladu s svojimi (likovnimi in splošnimi) zmožnostmi. Pri tem jim njihov (likovni) razvoj zelo občutljivo pospešujemo – saj smo namreč v šoli –, z največjo mero previdnosti in pedagoške umirjenosti in strpnosti.</p>	<p>Nadarjenih ali likovno manj zmožnih otrok za izražanje ne uvrščamo v kalup, v katerem so vsi kategorizirani kot povprečno zmožni otroci. Namesto tega za obe skupini načrtujemo različne, njim primerne likovne dejavnosti.</p>
<p>Dolžino posameznih učnih faz v učnem procesu načrtujemo glede na kompleksnost in zahtevnost likovne naloge, poznavanje učencev in naše znanje. Več časa namenimo vrednotenju, če želimo besedne odzive učencev.</p>	<p>Otrok ne utišamo kar takoj, ko se pričnejo pri vrednotenju besedno odzivati na likovno problematiko učne ure. To bi bilo pedagoško nedopustno in nesmiselno.</p>
<p>Uporabljamo vse vrste vizualne učne pomoči najboljše kakovosti, ki bodo stimulirale učence ...</p>	<p>Od učencev ne pričakujemo stalnega hudournika idej. Vsaka oseba gre skozi bolj ali manj ustvarjalne faze ustvarjanja.</p>

Literatura

1. Prevodnik, M. (1984–2015). Osebna gradiva, učne priprave in drugo.
2. Wankelman, W. F. in Wigg, P. (1993). Positive and negative suggestions on teaching creative arts. V: *A Handbook of Arts and Crafts*. Brown and Benchmark Publishers, (8. natis), str. 20–24.

Opombe

- 1 Avtor izjave je Ludwig Mies van der Rohe, nemško-ameriški arhitekt, eden od pionirjev sodobne arhitekture; dejaven v obdobju po 1. svetovni vojni. Znan je po tej izjavi »Less is more« in »Bog je v podrobnostih«.
- 2 Glej prejšnjo opombo.